

تۆركمن دىلى و ادبيياتى

مؤلفلر تۇپارى

www.ketab.ir

عنوان و نام پدیدآور	زبان و ادبیات ترکمنی = تورکمن دیلی و ادبیاتی / گروه مؤلفان [ابراهیم بدخشان ... و دیگران];
مشخصات نشر	ویراستار علمی: اسلام هورن
مشخصات ظاهری	تهران، صحرادانش، ۱۳۹۶.
شابک	ع، ۲۷۶، XIII ص: جدول.
وضعیت فهرست‌نویسی	۴-۳-۹۷۰۱۸-۶۰۰-۹۷۸: ۱۵۰۰۰۰ ریال
یادداشت	فیا
یادداشت	گروه مؤلفان ابراهیم بدخشان، عبدالقهار صوفی‌راد، آنادردی عنصری، قربان‌صحت بدخشان.
یادداشت	واژه‌نامه.
یادداشت	کتابنامه.
یادداشت	نمایه.
موضوع	زبان ترکمنی -- دستور
موضوع	Turkmen language-- Grammar
موضوع	شاعران ترکمن -- ایران -- سرگذشتنامه.
موضوع	Poets, Turkmen--Iran--Biography
موضوع	شعر ترکمنی -- ایران -- قرن ۱۴
موضوع	Turkmen Poetry--Iran--20th century
شناسه افزوده	بدخشان، ابراهیم، ۱۳۲۱-
رده‌بندی کنگره	PL۳۳۶۲ ۱۳۹۶
رده‌بندی دیوینی	۴۹۴/۳۶۴
شماره کتابشناسی ملی	۴۷۴۴۸۹۹

انتشارات صحراء

sahradaneshpublications@gmail.com

۰۹۱۱۲۷۶۴۷۷/۰۹۱۹۲۳۷۶۴۰۹

زبان و ادبیات ترکمنی

گروه مؤلفان: ابراهیم بدخشان، عبدالقهار صوفی‌راد، آنادردی عنصری، قربان‌صحت بدخشان

ویراستار علمی: اسلام هورن

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۶

تیراژ: ۵۰۰

شابک: ۴-۳-۹۷۰۱۸-۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

پیش‌گفتار ناشر.....	ش
یادداشت.....	ص
پیش‌گفتار.....	ض
فصل اول: واجشناسی و قواعد نوشتاری زبان ترکمنی.....	۱
درس ۱.....	۲
الف: و، ج، - رت.....	۲
ب: واکه‌ها.....	۸
ج: همخوان‌ها.....	۱۱
درس ۲.....	۱۴
الف: گروه‌بندی واکه‌ها.....	۱۴
ب: هماهنگی واکه‌ها.....	۱۹
درس ۳.....	۲۵
الف- گروه‌بندی همخوان‌ها.....	۲۵
ب- قواعد نوشتاری همخوان‌های فرینه.....	۲۹
ج- هجا.....	۳۴
درس ۴.....	۳۸
الف- قواعد نوشتاری واکه‌های لبی.....	۳۸
ب- قاعده‌ی حذف در واکه‌های تنگ.....	۴۴
فصل دوم: ساختار.....	۴۹
درس ۵.....	۵۰

۵۰	الف- کلمه و ساختمان آن
۵۴	ب- تکواژها
۶۱	درس ۶
۶۱	الف- کلمات دخیل
۶۶	ب- قواعد نوشتاری کلمات دخیل
۷۰	درس ۷
۷۰	الف- بقیه بندی کلمات
۷۳	ب- اسم
۷۶	ج- ساختمان اسم
۸۰	درس ۸
۸۰	الف: انواع اسم
۸۴	ب- اصول ساخت اسم
۸۸	درس ۹
۸۸	الف- اسم مرکب
۹۲	ب- قواعد نوشتاری اسم مرکب
۹۶	ج- هماهنگی دستوری اسم
۱۰۱	درس ۱۰
۱۰۱	الف- حالت های اسم ۱
۱۰۷	ب- حالت های اسم ۲
۱۱۲	درس ۱۱
۱۱۲	الف- صفت و انواع آن
۱۱۶	ب- درجات صفت

درس ۱۲.....	۱۲۰
الف. اعداد و ویژگی‌های دستوری آنها.....	۱۲۰
ب. گروه‌بندی اعداد از نظر معنایی.....	۱۲۴
درس ۱۳.....	۱۲۹
الف- ضمایر.....	۱۲۹
ب- ضمایر شخصی.....	۱۳۳
درس ۱۴.....	۱۳۸
الف. ضمیر و انواع آن ۱.....	۱۳۸
ب- ضمیر و انواع آن ۲.....	۱۴۲
درس ۱۵.....	۱۴۶
الف- فعل و ویژگی‌های آن.....	۱۴۶
ب- ساختمان فعل.....	۱۵۰
درس ۱۶.....	۱۵۳
الف- نماهای فعل ۱.....	۱۵۳
ب- نماهای فعل ۲.....	۱۵۷
درس ۱۷.....	۱۶۴
الف- زمان‌های فعل ۱.....	۱۶۴
ب- زمان‌های فعل ۲.....	۱۶۹
ج- زمان‌های فعل ۳.....	۱۷۴
درس ۱۸.....	۱۷۸
الف- وجوه فعل ۱.....	۱۷۸
ب- وجوه فعل ۲.....	۱۸۳

۱۸۷	درس ۱۹.....
۱۸۷	الف- قید و انواع آن.....
۱۹۱	ب- کلمات معین.....
۱۹۵	فصل سوم: نحو.....
۱۹۶	درس ۲۰.....
۱۹۶	الف- گروه‌های نحوی.....
۲۰۱	ب- جمله.....
۲۰۴	درس ۲۱.....
۲۰۴	الف- عناصر ساختاری جمله.....
۲۰۵	ب- عناصر اصلی.....
۲۰۹	ج- عناصر توصیف‌گر.....
۲۱۳	فصل چهارم: ادبیات ترکمنی.....
۲۱۵	۱- ادبیات قدیم.....
۲۱۵	غوتادغو بیلیک.....
۲۱۶	غورقوت آتا.....
۲۱۷	حماسه‌ی گوراوغلی.....
۲۱۹	اوغوزنامه.....
۲۲۰	روتنق الاسلام.....
۲۲۱	غاراجا اوغلان.....
۲۲۲	یوسف- احمد.....
۲۲۴	لیلی- مجنون.....
۲۲۶	زهره- طاهر.....

۲۳۱	۲- ادبیات کلاسیک
۲۳۱	نور محمد عندلیب
۲۳۲	دولت محمد آزادی
۲۳۳	عبدالله شاہ بندہ
۲۳۴	مختومقلی فراہی
۲۳۷	قربانعلی معروفی
۲۳۸	غایب نظر غیبی
۲۴۰	سید نظر ہمدانی
۲۴۱	محمدولی کمینہ
۲۴۳	مُلا نفس
۲۴۴	آغا غنجلو مٹاچی
۲۴۸	۳- ادبیات معاصر
۲۴۸	حاج محمد آخوند عابدی کُر
۲۵۰	عبدالرحمان آخوند تنگلی
۲۵۱	پروفیسور دکتور نور محمد عاشورپور
۲۵۲	پروفیسور دکتور یوسف آزمون
۲۵۳	بردی کربابا
۲۵۴	آغا غوث شوت
۲۵۶	حندثر دریا
۲۵۷	احمد گورگنلی
۲۵۸	بکی سیناک
۲۵۹	کریم غوریان نفس

۲۶۰	غوربان ناظار عزیز
۲۶۲	آراز محمد شاعری
۲۶۳	عبدالستار سوقی
۲۶۶	قربانگلدی آھونیر
۲۶۸	آنا محمد سادہ
۲۶۹	نازہ حمد بقیہ
۲۷۱	مہ ناز از شعر امروز ترکمن
I	واژه نامہ
XII	کتابنامہ

اصل پانزدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی چنین می‌گوید:

«زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی اسناد از زبانهای محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آن در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است.»

در سال‌های اخیر، تلاش دولت محترم برای عملی کردن این اصل قانون اساسی بوده‌ایم و در همین راستا، تدریس زبان‌های آذربایجانی و کردی در دانشگاه‌ها شروع شده است. طبیعی است که این اقدام باید به زبان‌های محلی دیگر نیز گسترش یابد. این انتظار وجود دارد که در زبان ترکمنی نیز به عنوان یکی از زبان‌های محلی در مراکز آموزشی شروع شود. ناگفته پیداست که این امر نیازمند وجود کتاب‌هایی درسی است که توسط صاحبان و متخصصان نگارش یافته باشد. کتاب حاضر با هدف برآورده کردن بخشی از این نیاز توسط چهار تن از ادیبان و فعالان فرهنگی سرشناس منطقه نگارش یافته است. انتشار و تدریس آن در کنار این اثر ارزشمند و پربار، کتابی دیگر با عنوان «دستور زبان ترکمنی» و قلم اینجانب برای چاپ آماده کرده است. امید است که این دو اثر به عنوان پایه‌هایی اول، نیاز آموزشی زبان و ادبیات ترکمنی را برآورده کند و پله‌ای برای قدم‌های تکمیل‌کننده بعدی باشد.

اسلام هورن، خرداد ۱۳۹۶

بنام خدای جهان آفرین حکیم سخن در زبان آفرین

زبان مظهر تمایز انسان است و انسان پویا، می آفریند تمدن و فرهنگ پویا را و برای بیان آفرینه‌ی خویش نیازمند زبان زنده و پویاست.

۱۸ سال پیش در قطعنامه‌ی همایش بزرگداشت مختومقلی فراغی که در دانشگاه پیام نور گنبد برگزار شد، پیشنهاد یک درس اختیاری آموزش زبان ترکمنی مصوب شده بود. بسیار خرسادم که امروز دوستانی پس از سالها پژوهش و با زحمات فراوان توانسته‌اند کتابی را بدین منظور تالیف نمایند. ضمن سپاس فراوان از محققین ارزشمند که از سرمایه‌های فرهنگ این خطه و کشور محسوب میشوند، از سایر اندیشمندان و زبان‌شناسان انتظار می‌رود از آنجا که زبان، زنده و پویاست با تعامل سازنده، به غنای این اثر بیفزایند. همان‌که دستور زبان پارسی از بدو نگارش تا کنون دگرگونیهای فراوان را در تعامل با احببندگان به خود دیده است.

به امید روزی که مردم بتوانند با ادبیات اصیل تمدن «اعم از کهن و نوین» که مشحون از زیبایی و عشق و عرفان و... است، بیواسطه و بدو، این رسم الخط آشنا شوند که به نوعی، واکسیناسیونی است در مقابل تهاجم فرهنگی و خود، خواهان ملت ایران.

سی‌ام اردیبهشت نودوشش

با آرزوی تائیدات الهی

بهرروز نهضتی

پیشگفتار

زبان ترکمنی از خانواده‌ی زبان‌های ترکی محسوب است. زبان‌های ترکی از جمله ترکمنی، زبان «التصاقی» شمرده می‌شوند. گروه زبان‌های ترکی به چندین شاخه از جمله شاخه‌ی «ترکی جنوبغربی» تقسیم می‌شود. شاخه‌ی ترکی جنوبغربی که به اوغوزی نیز اشتهار دارد شامل زبان‌های ترکمنی، ترکی آذربایجانی، ترکی خراسانی، ترکی عثمانی و ترکی گناهان است. زبان ترکمنی از حدود قرن هفتم ه.ق سیزدهم میلادی به بعد در پیوند با ترکی ادبی خوارزمی و سپس ترکی ادبی جغتایی از جهت انکشاف زبانی و تولیدات ادبی سیر بسامه مستقل خود را طی می‌کند. در این دوره زبان ادبی ترکمنی ضمن حفظ مشخصات ترکی اوغوزی، از جنبه‌ی مورفولوژیک به میزانی تحت تاثیر زبان ادبی ترکی جغتایی قرار دارد. در اوائل قرن دوازده ه.ق هیجدهم میلادی با ظهور مختومقلی فراغی ساعر ملی ترکمن، زبان ادبی ترکمنی با گسستن بعض رشته‌های پیوند با ترکی جغتایی، هویت زبانی مستقل خود را باز می‌یابد و ادبیات کلاسیک ترکمنی شکل می‌گیرد. در حال حاضر زبان ادبی ترکمنی از گنجینه‌ی واژگانی کافی و استحکام دستوری لازم برخوردار بوده و با توجه به فرهنگ خود را دارد.

کتاب حاضر نیز براساس «زبان ادبی ترکمنی» و «قواعد دستوری مدون» آن و در چارچوب سرفصل‌های درسی مصوب در چهار فصلواچ‌شناسی، ساختواژه، نحو و ادبیات ترکمنی تنظیم و به منظوراترانه‌ی یک «بسته‌ی آموزشی پیشنهادی» در قالب یک درس اختیاری در دانشگاه پیام نور تدوین شده است. به‌طوری‌که در پایان،

دانشجویان از طریق آشنایی مقدماتی با دستور زبان ترکمنی قادر به خواندن و نوشتن باشند.

فصل اول (واج‌شناسی) شامل ۴ درس است که در آن مباحثی چون واج، حرف، واکه‌ها، همخوان‌ها، هماهنگی واکه‌ها، و ... با زبانی ساده توضیح داده شده است.

فصل دوم (ساختواژه) مشتمل بر ۱۴ درس است که در آن از کلمه و طبقه‌بندی آن آغاز و با مباحثی چون اسم، صفت، اعداد، ضمیر، فعل و قید پی گرفته می‌شود و هر یک از مضامین با مثال‌ها و توضیحات کافی همراه است.

فصل سوم (نحو) در ۲ درس تنظیم شده و شامل: ترکیبات، جمله و مباحث مرتبط به آنها آموزش داده می‌شود.

فصل چهارم (ادبیات) که نیز به تاریخ ادبیات ترکمنی اختصاص داده شد. که با هدف معرفی مختصر ده‌ها مختلف ادبیات ترکمنی و شاعران و نویسندگان تنظیم شده است.

دروس کتاب در قالب مشخصی طراحی شد. به این صورت که ابتدا عنوان درس و سپس متن اصلی و در ادامه توضیحات ساده‌ای در توری می‌آید.

قسمت خودآزمایی نیز در دو قسمت «درک مطلب» و «تمرینات دستوری» طراحی شد. در ادامه، متن فرعی و پرسش‌های مرتبط گنجانده شد.

در تهیه‌ی متن‌های اصلی سعی بر این بود که از موضوعات خانوادگی و معرفی جنبه‌های مختلف فرهنگی استان گلستان بهره گرفته شود. متن‌های فرعی نیز بیشتر به معرفی «ادبیات شفاهی» ترکمن اختصاص داده شد.

یادآور می‌شود که در تدوین محتوای درسی کتاب، گروه دانشجویان، علی‌الخصوص دانشجویان ترکمن زبان به عنوان مخاطب عام و بدون در نظر گرفتن رشته‌ی تحصیلی آنها مدنظر بوده است.

گروه مؤلفان در تدوین این کتاب به عنوان یک منبع آموزشی دانشگاهی، ضمن استظهار به حمایت‌های جمعیت‌ها و انجمن‌های فرهنگی و کارشناسان زبان و ادب ترکمنی تلاش داشتند که کار چه از حیث محتوایی و چه از جهت شکلی، منسجم و پخته ارائه شود و در این مسیر از هیچ کوششی دریغ نشد اما تشخیص اینکه تا چه حد در این کار موفق بوده‌ایم با صاحب‌نظران و کارشناسان امر خواهد بود.

نظر به اینکه تدوین منبع آموزشی زبان و ادبیات ترکمنی در کشور عزیزمان ایران امری بی‌سابقه بوده و تاکنون در این زمینه و در این سطح کاری صورت نگرفته است لذا گروه مؤلفان چنین دارد که اثر تألیفی صرفاً به این دلیل ساده که «اولین» در نوع خود است خالی از عیب و ایراد نخواهد بود. لذا گروه مؤلفان انتظار دارد نظرات و پیشنهادات کارشناسان به آدرس الکترونیکی که ذیلاً ارائه می‌گردد ارسال شود.

در پایان جا دارد سپاس‌زار و ویژه داشته باشیم از جناب آقای دکتر بهروز نهضتی عضو هیئت علمی و ریاست محترم دانشگاه پیام نور (مرکز گنبد کاووس) که به حق شکل‌گیری این اثر مدیون حمایت‌های مؤثر و استثنایی‌های مفید ایشان بوده است. همین‌طور از آقای اسلام هورن عضو هیئت علمی فرهنگستان زبان و ادب فارسی که در ارائه‌ی مشاوره‌های علمی به گروه مؤلفین، در معادل‌یابی اصطلاحات دستوری و تعاریف از هیچ‌گونه کوششی دریغ نداشته‌اند مراتب امتنان خود را اعلان می‌داریم.

گروه مؤلفان

آدرس‌های پست الکترونیکی:

e_badakhshan@yahoo.com

sufirad@yahoo.com